

Hættisligt hall á handilsjavnvágin

Kursurin á US-dollar upp og niður - og aðrar hendingar av týðningi í heimsbúskapinum

Ymiskar meldingar koma úr USA, sum gera, at torført er at avlesa, hvønn vegin tað gongur búskaparliga í landinum. Í seinastu viku segði amerikanski figgjar-málaráðharri John Snow, at stjórnin ætlaði at gera meira fyri at styrkja dollaran, at tað var rætti politikkurin. Tað fekk dollaran at kvinka eitt sindur uppeftir

BÚSKAPUR

Rolf Gutesen
rg@geogr.ku.dk

Fáar dagar seinni segði sami høgi harri, at Bush-stjórnin í USA ikki hevði ætlanir um tiltøk at styrkja dollaran. "Valutakursirnir hava tað best, um marknaðarkreftirnar sleppa at ráða," hevur Snow, sambært BørsenOnline, sagt í sjónvarps-samrøðu. So fall dollarin aftur.

Stórt hall á handilsjavnnum í USA

Tað grundleggjandi problemið er, at hallið á handilsjavnvágin (trade

balance) hjá USA hevur tað ikki gott. Tað vil siga, at USA keypir nógv meira enn teir selja, (sí mynd 1). Soleiðis var tað ikki bert seinasta mánað, ella seinasta ár, men soleiðis hevur tað verið í fleiri ár. Tó, rekordin bleiv sligin í november, tá var hallið 60 milliardir \$, og fyri alt árið 2004 kann tað ætlast at bliva umleið 600 mia. \$. Stóra hallið í november kom óvart á eygleiðarar, teir høvdu væntað, at tað fór at ganga hin vegin nú. Men so var ikki.

Men hvussu kann eitt land ár um ár keypa meira enn teir selja fyri? Jú, um

teir á annan hátt kunnu fáa útlond at leggja pengar í USA, investera, keypa virðisbrøv, aktiur ella obligatiónir, so ber til at figgja hallið. Og tað vísir seg at bera til. Kapitalur fossaði inn í landið, og tað gav so nógv sum 81 mia. \$ í november. Hetta gongur ikki mekaniskt í allar ævir. Amerikanska vónin er, at innfloymandi kapitalurin verður investeraður, og á tann hátt í framtíðini fer at geva USA ein fyrirun.

Lærubókin virkar ikki, ella hvat?

Men tað er ein stór gáta, hví dollarin, sum í fjør minkaði stórliga í virði (sí mynd 2) ikki hevur fingið útflutningin at vaksa og innflutningin at minka. Soleiðis sigur einhvør liberal lærubók at tað skal vera. Men tað virkar ikki. Útflutningurin minkaði í november, tá töluni vóru tald upp.

Ein onnur gáta er, hví útflutningsvørurnar hjá USA fyri ein stóran part eru rávørur ella lítið viðgjørdar vørur. USA hevur avlop á handilsjavnnum fyri mais,

bummull, hveiti, endurnýtslujarni (scrap) og kjøt-vørur. Higartil hevur USA á tí teknologiska økinum bert havt avlop í handli við flogfórum og tekniskum, vísindaligum instrumentum. Men seinastu töluni bera eisini boð um nýggjar tíðir á hesum øki.

Airbus størri enn Boeing

Seinasta árið hevur tað verið so, at tað serliga vóru maskinur og onnur ídnaðar-útgørd, sum minkaðu í hesum roknistykki. Vert er í hesum sambandi at hugsa um, at USA at kalla hevur verið einaráðandi, tá tað snýr seg um at framleiða og selja flogfór til ferðafólkaflutning. Men nú hava teir mist tað faktiska monopolíð. Boeing-fabrikkini í Seattle, sum bygdi B-737, sum Mærsk brúkti til Føroyaflúgvina, og eisini heimsins størsta Jumbo B-747, seldi í fjør færri eindir enn europeiska samtakið Airbus.

Boeing seldi 285, Airbus 320. Í ár 2000 var Boeing væl størri, seldi 500, meðan

Airbus bert seldi 300. Serliga nú tað sær út, sum Airbus við sínum nýggjasta A-380, fær ein avgerandi fyrirun. Hetta risastóra flogfar í tveimum hæddum kann taka millum 500 og 880 ferðafólk, og slær allar rekordir. Fyrsti flogtúrur veður nú í mars. Næsta er, at Airbus er farið undir at fyrireika framleiðslu av einum meðalstórum flogfari, sum skal kappast við Boeing 737, sum er essið hjá Seattle-fabrikkini.

Fyri júl fall kursurin á Boeing-partabrøvum, tí Kina boðaði frá, at teir fóru ikki at keypa fleiri ferðamannaflogfór fyrst. Men stutt eftir at Airbus-380 var vístur fyri almenn-inginum í Toulouse í síðstu viku bestilti Kina so fyra av hesum slagnum. Aftur ein lítil, men týðningarmikil sigur fyri europeiska Airbus-samtakið. Men enn skal nógv vinnast, áðrenn tað sum er satsað, er tjent inn aftur. Tað hevur kosta 12 milliardir \$, umleið 90 milliardir kr., at utvikla hetta slagið, sigur The Economist, 22-01-05. Tað skulu seljast meira enn 250

eindir, áðrenn projektið fer at bera seg. Listaprisurin á einum A-380 er 1 milliard kr., men tann reali prisurin er altíð eitt úrslit av kapping og samráðingum.

Aðrar forkláringar uppá handilshallið hjá USA

Ein onnur forkláring er, at ein stórir partur av samhandilshallinum hjá USA kemur av handli við asiatisksk lond, eitt nú Kina. Og har hjálpir ein bíligari dollari einki, tí tey flestu londini har (ikki Japan) hava koblað teirra valutakurs at tí amerikanska, so tað gongur líka upp. Hinvegin er tað heldur ikki eftir lærubókini, at eitt land við einum dollara, sum hevur minkandi virði og keypikraft, framvegis flytir líka stórar nøgdir inn.

Summir eygleiðarar ivast

Teir klóku hava ymiskar meiningar um støðuna. Economist.com, 20.01.05, sigur beinleiðis: "Foreign investors must ask them-

